

بی‌اعتنایی به یک بنای ثبت ملی در شهر کرمان؛

کاروانسرای تاریخی حاج‌مهدی در احتضار!

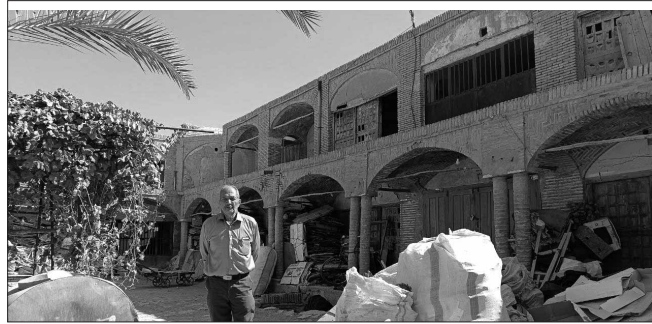
✳️ اسما پورزنگی آبادی

تا پارچه‌های پولک‌دوزی شده و رنگارنگ آویزان از سقف بلند دالان ورودی کاروانسرا را کنار زدم دلم هزری ریخت پایین. میخکوب شدم؛ از وحشت. از حیرت. تمام فضای پیش چشم هرکسی که وارد آنجا بشود پر است از تشویب. جلوی دالان خشکم زده بود و هاج و واج به این سو و آن سو می‌نگریستم. چیزهایی که می‌دیدم آن قدر دل‌آزار بود که تو گوئی خرمی سوزن در چشمانم کاشته‌اند! باورم نمی‌شد اینجا یک کاروانسرای تاریخی در قلب گردشگری شهر کرمان باشد؛ نه اینکه خفت دادن به بناهای تاریخی در این شهر چیز غریبی و بعیدی باشد! ناباوری‌ام از این روست که این بنا هنوز جان دارد و در حالی که چراغ‌های برخی حجره‌هایش هنوز هر روز روشن می‌شود، این‌جور در آغوش مرگ رها شده است؛ پرمال.

کاروانسرای حاج‌مهدی واقع در بازار میدان قلعه شهر کرمان دو طبقه است. شبیه کاروانسرای سرپاشده وکیل اما کوچک‌تر. طاق‌ها و ستون‌هایی با آجرکاری ظریف و چشم‌نواز دورتادور آن می‌چرخد. این طرح و این ترتیب، چهره باوقاری به بنا بخشیده است اما بسیاری از این ستون‌ها با انبوهی از کازتن و گونی و سید پلاستیکی و انواع و اقسام زباله‌ها محاصره شده‌اند. یک جرقه کافی است تا شعله‌های آتش از دل این کاروانسرا سر به آسمان بکشد؛ عکسش را هم هر که دید همین را گفت.

در میانه محوطه کاروانسرا باغچه کوچکی است. درخت انگور دارد و خرما. درخت‌ها با آنکه برگ و باری دارند، میان این همه زشتی و آشفتگی زیبا نمی‌نمایند. به چشم مثل آدمی می‌ماند که با همه قهر کرده! یک دسته مرغ و خروس دور و بر باغچه می‌پلکند. خروسی هر از گاهی بانگ می‌دهند. برخی‌شان زمین را کنده و در خنکای خاک کف کرمان کهن ما آرامیده‌اند. در کنار این باغچه و سایه‌سار، با دو ستون نسبتاً پهن که سکوهایی هم به آن پیوند خورده است سازه‌ای ساخته‌اند. بر روی آن سقفی سست جا داده‌اند و زیر سقف، لانه‌هایی برای کبوترها برپا کرده‌اند. زیر پای کبوترها ترازویی است که می‌گویند آلمانی است و بیش از ۷۰ سال آنجاست که حالا پرشده از فضلۀ این کفت‌های کاروانسرا نشین.

در بسیاری از حجره‌های طبقه پایین و بالای کاروانسرا قفل است؛ خانه عنکبوت‌ها. پشت در برخی از حجره‌ها با گونی و هر آت‌اشغالی که دم دست بوده پناهگاه‌هایی برای گربه‌ها درست شده. گربه، مرغ، خروس، کفت‌ر، توده کازتن‌های خالی، گونی،

مگس، فرسودگی، آشفتنگی. وای از این بنای زیبای قاجاری که این چنین خاک بر سر شده است!

درهای چوبی برخی از حجره‌ها شش تکه است. یکی از حجره‌داران برایم توضیح می‌دهد که با چه مکانیسمی این شش در مربع شکل جابه‌جا می‌شده است. حیرت‌آور است.

کاروانسرای درون‌شهری حاج‌مهدی که در برخی منابع قدمت آن تا ۱۸۰ سال هم ذکر شده، در یک موقعیت طلایی از شهر کرمان واقع شده است. یکی از درهای این بنا، به راسته بازار میدان قلعه باز می‌شود و در دیگر آن به کوچه سینما تابان.

کاروانسرا در چند قدمی میدان ارگ و چارسوق وکیل و میدان گنجعلی‌خان است. در دالان در ورودی از سمت بازار میدان قلعه یکی، دو حجره به پارچه‌فروشی تبدیل شده‌اند. طبقه بالای دالان که پنجره‌هایی رو به این دالان دارد، به نظر متروکه می‌آید.

کاروانسرا ۲۰ سال پیش ثبت ملی شده است

بنا به گفته علی زنگی‌آبادی پژوهشگر فضای کالبدی شهر کرمان «این کاروانسرا از نظر اهمیت بعد از کاروانسراهای وکیل و گلشن قرار دارد». این بنای پرپها حدود ۲۰ سال پیش ثبت ملی هم شده است!

برای خیلی از ما که در کرمان هستیم چندان اهمیتی ندارد بنایی قدمت داشته باشد، معماری آن ارزشمند باشد، شخصیت فرهنگی و تاریخی آن بسیار محترم باشد، توان بالقوه اقتصادی داشته باشد، میراث باشد، امانت باشد، برگی از شناسنامه و هویت سرزمین‌مان باشد و صدها چیز دیگر. هر چه که می‌خواهد باشد! نخواهیم به آن حرمت بگذاریم به‌راحتی این کار را انجام می‌دهیم. وقتی هم یک بنای ملی مثل کاروانسرای حاج‌مهدی را به حال احتضار رها می‌کنیم آب از آب تکان نمی‌خورد و رگ گردن‌ها هم متورم نمی‌شود؛ ویرانگی بخشی از حافظه تاریخی ما را پر کرده و انگار به دیدن آن خو کرده‌ایم. این‌ها را حین

خاطراتی می‌گفت که از این بنا دارد. او در این‌باره نوشته است: «کودکی من در محوطه کاروانسرای حاج‌مهدی بازار کرمان جا مانده. این کاروانسرا در گوشه جنوب شرقی میدان ارگ کرمان ساخته شده و همجوار با مسجدی قدیمی به‌نام مسجد آقا غلامعلی است. فعالیت «تجارتخانه جلال‌پور» به مدیریت مرحوم پدرم حاج‌حسین جلال‌پور در ۱۳ مرداد سال ۱۳۳۸ در همین کاروانسرا آغاز شد... نخستین بار که وارد کاروانسرای حاج‌مهدی شدم، شش سال بیش‌تر نداشتم. دستم در دستان پدرم بود و چشمانم کنج‌کاو همه‌جا می‌چرخید. کاروانسرا بوی کشک و کتی‌را می‌داد. کمی جلوتر که رفتیم بوی بدی به مشام رسید. بی‌اختیار بینی‌ام را گرفتیم. پدرم با خنده گفتند چیزی نیست؛ بوی اشترک است.»

او در جایی دیگر می‌نویسد: «روستاییان پای ثابت داد و ستد در حجره پدرم بودند. کشک و روغن و پشم و گرگ می‌آوردند و احیاناً اگر چیزی نیاز داشتند می‌خریدند و در غیر این صورت، پول‌شان را می‌گرفتند. گاهی خودشان کالا را می‌آوردند، گاهی توسط دیگری می‌فرستادند و گاهی به برابران می‌سپردند... او با شرح مناسبی که در حجره پدرش در این کاروانسرا جاری بوده می‌گوید: «برای من کاروانسرای حاج‌مهدی یعنی دانشگاه. یعنی زندگی و اخلاق. فکر و اندیشه و روحیاتم آنجا شکل گرفته است.»

برای ما که روزگار اوج این بنا را ندیده‌ایم و به روزگار حضیض آن هم بی‌اعتنایییم کاروانسرای حاج‌مهدی یعنی چه؟

بیش از ۷۰ نفر ادعای مالکیت دارند

بنا به آنچه که در منابع تاریخی آمده، سازنده این کاروانسرا حاج‌مهدی نظریان است. از یکی از افراد آگاه درباره وضعیت این کاروانسرا شنیدم که اکنون بیش از ۷۰ نفر ادعای مالکیت درباره حجره‌های آن را دارند. برخی از مالکان از دنیا رفته‌اند و کلید دست وارثان آن‌هاست. میراث‌فرهنگی هم خیلی سال است سراغی از این بنا نگرفته، یک‌زمانی هم که خواسته کاری بکند پیشنهاداتی داده که از طرف مالک اصلی قابل‌پذیرش نبوده است. پرس‌وجوکنان شماره تلفنی از مالک اصلی کاروانسرا می‌یابیم. به‌زودی با او تماس می‌گیرم و شرح‌حال دیگری از این کاروانسرا را با شما در میان خواهم گذاشت. اگر تا آن زمان، این بنا آتش نگیرد یا با لرزشی فرونریزد، خدا نکند حتی یک تار مو از سر بازار تاریخی کرمان، این آخرین بازمانده از روزگار شکوه معماری و رونق اقتصاد این شهر کم بشود.

گذشته کاروانسرا در دل خاطرات جلال‌پور

ردّ گذشته این کاروانسرا را در دل خاطرات محسن جلال‌پور - بازرگان و کارشناس اقتصاد می‌گیرم. او چند سال پیش در یکی از روزنامه‌ها، ستونی داشت با همین اسم. جلال‌پور در آن یادداشت‌ها از

ضرورت ساماندهی ورودی یک بنای تاریخی؛

شان حمام گنجعلی‌خان حفظ شود!

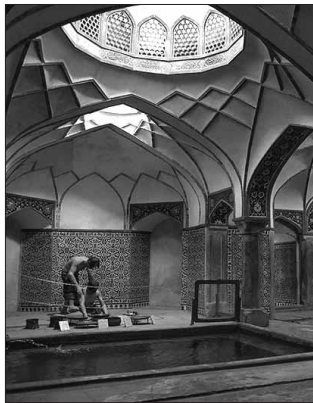
که برای آشنایی با تاریخ و فرهنگ غنی ایران به این مکان مراجعه می‌کنند. با وجود این ارزش و اهمیت، ورودی این حمام‌موزه وضعیت مناسبی ندارد. در بیش‌تر ساعات روز و شب، در اطراف آن دستفروشان مستقر هستند. روی ستون‌های دوطرف ورودی حمام، لباس آویزان شده است. در سمت چپ ورودی، یک در آهنی قرمز رنگ و بتری کوچک که روی آن سوغات اعلام کرمان نوشته شده، معماری باشکوه سردر حمام را تحت‌الشعاع قرار داده است.

این وضعیت نه‌تنها نمای کلی حمام گنجعلی‌خان را به مکانی شلوع و آشفته تبدیل و شان این بنای تاریخی مهم را خدشه‌دار کرده بلکه مانع از آن می‌شود تا گردشگران و بازدیدکنندگان بتوانند

گروه جامعه: بنا به شواهد و قرائن متعدد حمام گنجعلی‌خان در مجموعه بازار تاریخی شهر کرمان یکی از معروف‌ترین بناهای میراثی در استان است و البته یکی از پرطرفدارترین و پربازدیدترین اماکن گردشگری کشور.

این بنای تاریخی که در قرن یازدهم هجری قمری توسط گنجعلی‌خان یکی از حکام معروف دوره صفوی در کرمان ساخته شده است، نه‌تنها نمایانگر مهارت و توان خارق‌العاده معماری آن دوران است بلکه بخشی از هویت فرهنگی و تاریخی شهر کرمان را در خود دارد.

این حمام تاریخی که به موزه مردم‌شناسی تبدیل شده سالانه میزبان هزاران گردشگر از داخل و خارج کشور است

حل‌نشده‌ای!

بازسازی و بهبود وضعیت ورودی این حمام، خواناسازی آن، ساماندهی فروشندگان و ایجاد فضایی مناسب برای گردشگران از جمله اقداماتی است که باید به فوریت درباره این بنای ۴۰۰ ساله انجام شود.

دادستان کرمان خبر داد؛

کاروانسرای تاریخی حاج‌مهدی احیاء می‌شود

گروه جامعه: دادستان عمومی و انقلاب مرکز استان کرمان گفت: «در راستای حفاظت از میراث‌فرهنگی و برای جلوگیری از تخریب بنای تاریخی «کاروانسرای حاج‌مهدی چهارسوق» این مکان احیاء و مرمت می‌شود.»

مهدی بخشی در جلسه‌ای با موضوع تعیین تکلیف و واگذاری ملک کاروانسرای حاج‌مهدی چهارسوق افزود: «ساکتین محله تاریخی ارگ کرمان بر این باورند که رها شدن مکان مورد تملک شخصی در این محله موجب تجمع معتادان و اتباع شده و مشکلات اجتماعی و فرهنگی زیادی را برای ساکنین این محله تاریخی ایجاد کرده است.» وی ادامه داد: «علی‌رغم بازنده‌های متعدد، هنوز هیچ اقدام ترمیمی برای ساماندهی و احیای این مکان تاریخی ارزشمند صورت نگرفته است.»

به تازگی گزارشی از وضعیت نامناسب این بنای ثبت ملی با تیتیر «کاروانسرای تاریخی حاج‌مهدی در حال احتضار» در فردای کرمان منتشر شده است. به گزارش روابط عمومی اداره کل دادگستری استان کرمان، دادستان کرمان یادآور شد: «بافت‌های تاریخی شهری، میراثی گران‌بها و حلقه پیوند یک شهر با اصالت‌های تاریخی و فرهنگی آن در گذشته است که حفظ و امانتداری از آن‌ها، علاوه بر رونق صنعت گردشگری، سبب حل مشکلات و آسیب‌های ایجاد شده در این مکان‌ها می‌شود.»

وی با ابراز نگرانی از تخریب این مکان ارزشمند افزود: «دستگاه قضایی با حساسیت مضاعف و در راستای صیانت از حقوق عامه و رفع نگرانی‌های مردم در این عرصه ورود کرده و در تلاش است با ایجاد تهیهدات بازدارنده و پیشگیرانه از ادامه مشکلات و آسیب به این مکان جلوگیری کند.»

مدیرکل میراث‌فرهنگی استان کرمان نیز ضمن قدردانی از تلاش‌های دادستان کرمان در خصوص حفاظت و صیانت از آثار ارزشمند تاریخی استان کرمان گفت: «پس از انجام بازدیدهای میدانی از سوی دادستان کرمان و هیات همراه، مقرر شد با همکاری ادارات میراث‌فرهنگی و شهرداری اقدامات لازم به‌منظور حفظ این بنای تاریخی در بافت قدیمی شهر کرمان معمول گردد و از آسیب‌های فرهنگی که متوجه این بخش است جلوگیری شود.»

گفتنی است، در نشست تعیین تکلیف و واگذاری ملک کاروانسرای حاج‌مهدی چهارسوق متعلق به بخش خصوصی به عنوان آثار باستانی با حضور نماینده مالکان، نمایندگان سازمان بازرسی، شهرداری، استاندار، شرکت توزیع نیروی برق شمال، فرماندهی انتظامی شهرستان کرمان، مدیرکل میراث‌فرهنگی استان و سایر مسئولین در دادستانی کرمان برگزار شد.

تعهدات زمان پایان پل شهدای خلبان انجام نشد

گروه جامعه: رئیس کمیسیون عمران و شهرسازی شورا هفتم آبان‌ماه در نشست عمومی شورای اسلامی شهر کرمان گفت: «درخصوص تقاطع غیرمسطح شهدای خلبان به‌رغم اینکه چندماه پیش تعهد شد تا پایان سال جاری به بهره‌برداری برسد، اما به نظر می‌رسد تعهدات انجام نشده و باید از سوی شهرداری و قرارگاه خاتم با جدیت پیگیری شود که این پروژه در موعد مقرر به سرانجام برسد.» منصور ایرانمنش همچنین افزود:

«درخصوص اصلاح UPS چهارراه‌ها برای چراغ‌های راهنمایی و رانندگی که در جلسات پیش تذکر داده شد، تعداد زیادی از آن‌ها اصلاح شد که جای تشکر دارد، اما در برخی از نقاط باید خریداری شود چراکه نقش مهمی در ساماندهی ترافیک در مواقع قطعی برق دارد و از شهرداری درخواست پیگیری این موضوع را داریم» به گزارش کرنا، وی در ادامه ضمن تشکر از کارهای خوبی که توسط شهرداری در سطح شهر در حال انجام است و رضایتمندی نسبی شهروندان را به‌دنبال داشته، بیان کرد: «بعوضاً مشاهده می‌شود برخی پروژه‌های عمرانی به‌خصوص در زمینه پیاده‌روسازی و جدول‌گذاری براساس اولویت‌بندی اجرا نمی‌شوند، لازم دیدم این موضوع را تذکر دهم زیرا با وجود اینکه در برخی خیابان‌ها هنوز جدول‌گذاری نشده، جداول در برخی معابر که تازه گذاشته شده، تعویض می‌شود؛ از شهرداری می‌خواهیم این مسئله حتماً رعایت شود.»